

HISTORICKÁ GEOGRAFIE

34

SEPARATUM

Historický ústav

Praha 2007

Oto Tomeček*

**POZNÁMKY K VÝVOJU A AKTUÁLNEMU STAVU
HISTORICKOGEOGRAFICKÉHO VÝSKUMU
NA SLOVENSKU**

Historická geografia na Slovensku má v porovnaní so západoeurópskymi krajinami, či so susednou Českou republikou, podstatne skromnejšie tradície. Teoretickým základom tejto disciplíny sa na Slovensku detailnejšie venoval len geograf Jozef Martinka.¹⁾ Otázkou počiatkov a vývoja historickogeografického výskumu sa systematicejšie nikto nezaoberal. Prvým, kto sa pokúsil tento stav zmeniť, bol Juraj Žudel.²⁾ Naposledy tak urobil Peter Chrastina vo svojom príspevku uverejnenom v poslednom čísle zborníka „Historická geografia“.³⁾ Práve prečítanie tohto príspevku sa stalo primárnym podnetom na napísanie nasledujúcich riadkov.

---

* PhDr. Oto Tomeček, Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela – Katedra histórie, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika. E-mail: tomecek@fhv.umb.sk.

¹⁾ Jozef MARTINKA, Historická geografia, in: *Acta geologica et geographica Universitatis Comenianae* 3, Bratislava 1963, s. 195–203.

²⁾ Juraj ŽUDEL, Historická geografia, in: Pomocné vedy historické: súčasný stav a perspektívy, Dolný Kubín 1986, s. 106–110; IDEM, Stav a problémy historickogeografického výskumu na Slovensku, in: *Studia historica Tyrnaviensia* 2, Trnava 2002, s. 42–51.

³⁾ Peter CHRASTINA, Historická geografia na Slovensku: minulosť, súčasnosť a perspektívy, HG 33, 2005, s. 420–432.

P. Chrastina sa vo svojom článku snaží načrtnúť minulosť, súčasnosť a perspektívy historickej geografie na Slovensku, a to, ako sám píše, na základe rešerše domácej geografickej literatúry a analýzy študijných programov vysokých škôl.⁴⁾ Tu je potrebné ešte dodať, že aj táto analýza sa týkala len študijných programov geografických vysokoškolských katedier. Historickú literatúru zaobrajúcu sa historickogeografickou problematikou si autor nevšímal a podobne tak urobil aj v prípade výučby historickej geografie na vysokoškolských historických pracoviskách. Sám autor si bol tohto nedostatku vedomý, čo napokon aj uviedol v záverečnej časti svojho príspevku. Tu priznáva, že mu išlo len o jeden z možných prístupov spracovania danej témy a uvedomuje si, že do budúcnosti bude potrebné tento výskum doplniť aj o poznatky iných viedných odborov, hlavne histórie a archeológie.⁵⁾

Práve na tomto mieste môžeme na P. Chrastinu nadviazať a doplniť jeho inak zaujímavú a podnetnú prácu tak, aby výsledok dával ucelenejší obraz o aktuálnom stave historickogeografického výskumu na Slovensku. Hlavným cieľom nášho príspevku teda bude doplnenie spomínaného príspevku o z nášho pohľadu zásadné práce, bez ktorých by neboli náčrt vývoja historickej geografie na Slovensku úplný. Literatúru citovanú P. Chrastinom sme sa z dôvodu rozsahu príspevku rozhodli znova neopakovať a preto ju už nižšie väčšinou necitujeme.

Počiatky historickej geografie na Slovensku pred rokom 1918

S rozdelením vývoja historickej geografie na Slovensku do 4 etáp (do roku 1918, 1918–1945, 1945–1989, po roku 1989) možno v zásade súhlasit⁶⁾. Na širšiu diskusiu by snáď mohla byť len úvaha, či možno hovoriť o historickej geografii a historickogeografickom výskume na Slovensku už v období pred vznikom prvej ČSR. Autorov, ktorých uvádza P. Chrastina v časti „*Historická geografia na Slovensku do roku 1918*“ nemožno celkom jednoznačne považovať za historických geografov a ich práce hodnotiť ako historickogeografický výskum. Ak vychádzame zo známych definícií historickej geografie musíme to skôr odmietnuť ako akceptovať.

Všetky tieto definície zdôrazňujú, že predmetom výskumu historickej geografie je prírodné a geografické prostredie v minulosti. Zakladateľ britskej modernej historickej geografie Henry Clifford Darby smeroval pôvodný predmet odboru (rekonštrukcia geografického prostredia v minulosti) ku štúdiu krajiny ako trvalo sa meniaceho objektu v jednotlivých historických obdobiach.⁶⁾ Podľa jeho nasledovníka

⁴⁾ P. CHRASTINA, Historická geografia (ako pozn. 3), s. 420.

⁵⁾ Tamtiež, s. 431–432.

⁶⁾ Eva SEMOTANOVÁ, Historická geografia Českých zemí, Praha 2002, s. 14.

Alana Bakera sa historická geografia zaobrá geografiou minulosti a výskumom geografických zmien v čase.⁷⁾ Podľa popredného predstaviteľa nemeckej školy historickej geografie Helmuta Jägera je historicá geografia svojím predmetom výskumu podobná geografii súčasnosti, avšak oproti nej sa líši v tom, že v popredí jej výskumu nestoja súčasné, ale minulé javy zemského povrchu.⁸⁾

Tento aspekt ponímania rezonuje aj v českej historickej geografii. Podľa Jaroslava Vaniša, ktorý ako prvý vo vtedajšom Československu definoval historicú geografiu ako samostatnú disciplínu, ide o vedu, ktorá skúma geografické otázky v minulosti predovšetkým metódami historicími s použitím metód geografických a sleduje ich vzťah k historicému vývoju ľudskej spoločnosti.⁹⁾ Najnovšie, podľa Evy Semotanovej, historicá geografia študuje stav, vývoj a premeny geografického prostredia v minulosti, príčiny, ktoré tieto premeny spôsobili, ich následky a príslušné zákonitosti.¹⁰⁾

Spomedzi autorov uvedených P. Chrastinom spĺňa tieto predpoklady snáď len Ján Tomka-Sásky, ktorého až po jeho smrti vydané, dielo „*Introductio in geographiam Hungariae antiqui et medii aevi*“ (Úvod do starovekej a stredovekej geografie Uhorska) z roku 1781 možno považovať za prácu historicogeografického zamerania. J. Tomka-Sásky sa v nej prezentoval ako priekopník vo výskume historickeho osídlenia Slovenska a znalec dobových geografických reálií od staroveku až po počiatky Uhorského štátu.¹¹⁾

Autori ako Dávid Fröhlich, Martin Szentiváni, Matej Bel, Ján Matej Korabinský, či Alojz Medňanský sa venovali predovšetkým dobovému opisu krajiny. Najvýznamnejšie dielo Mateja Bela „*Notitia Hungariae novae historico geographica*“, napriek svojmu názvu naznačujúcemu, že by sa mohlo jednať o historicogeografickú prácu, je v skutočnosti len vlastivednou prácou, ktorá má svoju historicú a rovnako tak aj geografickú časť.¹²⁾ Podobne ako v prípade Bela môže k mylným záverom zvádzať aj názov najdôležitejšieho diela Jána Mateja Korabinského „*Geographisch-historisches und Produkten Lexikon von Ungarn mit einer Postkarte*“.

⁷⁾ Pavel CHROMÝ – Leoš JELEČEK, Tři alternativní koncepce historické geografie v Česku, HG 33, 2005, s. 332.

⁸⁾ Helmut JÄGER, Historische Geographie, Braunschweig 1969, s. 7.

⁹⁾ Jaroslav VANIŠ, Historická geografia jako vědní obor, HG 2, 1969, s. 3-21, definícia s. 19.

¹⁰⁾ E. SEMOTANOVÁ, Historická geografia (ako pozn. 6), s. 11.

¹¹⁾ Porovnaj: Ján PURGINA, Ján Tomka-Sásky ako historicý geograf, Geografický časopis 12, 1960, s. 97-100; tiež: Slovenský biografický slovník : VI. zväzok (T – Ž), Martin 1994, s. 97-98.

¹²⁾ Viac o jeho diele pozri: Ján TIBENSKÝ, Miesto Mateja Bela vo vývoji slovenskej vedy, myslenia a kultúry, in: Matej Bel slovenský geograf, Bratislava 1984.

V tomto prípade ide predovšetkým o encyklopedický lexikón podávajúci historický a hospodársky miestopis Uhorska (a teda aj Slovenska) obdobia druhej polovice 18. storočia.¹³⁾

Ani v prvom, ani v druhom prípade nebola pre uvedených autorov rekonštrukcia historickej krajiny primárnym cieľom. Uvedení autori však vo svojich dielach prinášajú množstvo dobových poznatkov o krajine tej doby, v ktorej sami žili. Pre prácu historického geografa sú teda obrovským zdrojom informácií, a preto ich možno považovať za jednu z hlavných pramenných základní pre historickogeografický výskum Slovenska. Práve v tom možno vidieť ich hlavný a nepopierateľný význam pre rozvoj historickej geografie na Slovensku.

V prípade, že chceme hľadať korene historickej geografie na Slovensku ešte pred rokom 1918, namiesto by bolo upozorniť aj na práce predstaviteľov slovenského obranného a buditeľského historizmu na konci 18. storočia. Už napríklad dielo Juraja Papánka „*Historia gentis Slavae – De regno regibusque Slavorum*“, ktorého vydanie v roku 1780 sa považuje za symbolický začiatok slovenského národného obrodenia, obsahuje popri historických aj množstvo geografických informácií.

Ešte výraznejší záujem o prostredie, v ktorom sa odohrávajú dejiny, môžeme vidieť v diele Juraja Sklenára „*Vetustissimus Magnae Moraviae situs et primus in eam Hungarorum ingressus et incursus*“ z roku 1784. Práca pojednávajúca o najstaršej polohe Veľkej Moravy a prvom vstupe a vpáde Uhrov do nej sa, napriek chybným záverom, blíži svojím obsahom k tomu, čo dnes označujeme ako historická politická geografia.¹⁴⁾ Tieto svoje závery podriadené obrane slovenského národa neskôr Juraj Sklenár obhajoval, proti kritike maďarského historika Istvána Katonu, tiež v diele „*Hypercriticon examinis velutissimi M. Moraviae situs et vindicarum Anonymi Belae regis scribae*“ [„Hyperkritika skúmania najstaršej polohy Veľkej Moravy“] z roku 1788.¹⁵⁾

Historická geografia na Slovensku v rokoch 1918–1945

Skutočné počiatky historickej geografie na Slovensku s cieleným záujmom o vedecké poznanie minulého geografického prostredia, so všetkými jeho zmenami, však určite spadajú až do obdobia po 1. svetovej vojne. Bolo to celkom určite aj zásluhou

¹³⁾ Bohuš, KLEIN, Ján Matej Korabinský (1740–1811), in: Historický zborník 10/1, Martin 2000, s. 205.

¹⁴⁾ Bližšie o oboch pozri: Ján TIBENSKÝ, J. Papánek – J. Sklenár, Martin 1958. O druhom menovanom najnovšie tiež: Richard MARSINA, Historik Juraj Sklenár (1744–1790), in: Historický zborník 10/1, Martin 2000, s. 230–231.

¹⁵⁾ R. MARSINA, Historik Juraj Sklenár (ako pozn. 14), s. 231.

intenzívnejších kontaktov na českú vedu a vďaka pôsobeniu viacerých českých pedagógov na Slovensku. Spomedzi nich mala pre rozvíjajúcu sa historickú geografiu do budúcnosti obrovský význam najmä činnosť profesorov na Univerzite Komenského v Bratislave, predovšetkým historika Václava Chaloupeckého, profesora starovekých dejín Vojtěcha Ondroucha a geografa Jana Hromádku.

Historickogeografická tematika rezonuje v tomto období hlavne v prácach historických, geografických, ale aj archeologických. Pod vplyvom diela V. Chaloupeckého „*Staré Slovensko*“ sa začal rozvíjať záujem o problematiku osídľovania Slovenska.¹⁶⁾ Vo vedeckej odbornej obci zarezonovala predovšetkým polemika o počiatkoch a stave osídlenia na Slovensku v stredoveku, ktorá sa vyvinula medzi V. Chaloupeckým a jeho žiakom Alexandrom Húščavom na jednej strane,¹⁷⁾ a profesorom Danielom Rapantom na strane druhej.¹⁸⁾ Regionálnu prácu o osídlení Turca napísal Ján Šikura.¹⁹⁾ V nej nadviazal na vynikajúcu prácu maďarského historika Eleméra Mályusza.²⁰⁾ V samostatných štúdiách sa J. Šikura osobitne venoval tiež otázke zaniknutých sídel v Turci.²¹⁾ Okrem Liptova a Turca mal v medzivojnovom období spracovanú svoju monografiu osídlenia tiež Spiš (napísal ju maďarský historik Antal Fekete Nagy). Spomedzi archeológov najviac k historickej geografii inklinoval Štefan Janšák, ktorý historickogeografické výskumné metódy uplatnil takisto predovšetkým pri výskume osídlenia.²²⁾

Historické práce sa v tomto období zameriavajú okrem výskumu osídlenia vo väčšej miere tiež na oblasť historickej politickej geografie. Veľmi záslužnú činnosť v tomto smere vykonal predovšetkým vyššie spomenutý V. Ondrouch svojou pracou o otázke lokalizácie Vanniovho kráľovstva.²³⁾ Za priekopníku možno považovať takisto jeho prácu, v ktorej sa venoval rímskej hranici *Limes Romanus* na strednom

¹⁶⁾ Václav CHALOUPECKÝ, *Staré Slovensko*, Bratislava 1923.

¹⁷⁾ Alexander HÚŠČAVA, *Kolonizácia Liptova do konca XIV. storočia*, Bratislava 1930.

¹⁸⁾ Daniel RAPANT, O starý Liptov, in: Bratislava 7, 1933, č. 4–5, s. 515–541; IDEM, *Starý Liptov*, Bratislava 1934.

¹⁹⁾ Ján ŠIKURA, *Miestopisné dejiny Turca*, Bratislava 1944.

²⁰⁾ Elemér MÁLYUSZ, *Turóc megye kialakulása*, Budapest 1922.

²¹⁾ Ján ŠIKURA, Zaniknuté osady v Turci, in: *Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti* 25, Turč. Sv. Martin 1932; IDEM, Zaniknuté osady v Turci, in: tamtiež 27–28, Turč. Sv. Martin 1933–1934.

²²⁾ Jeho najdôležitejšie práce z tohto obdobia citoval P. CHRASTINA, *Historická geografia* (ako pozn. 3), s. 421.

²³⁾ Vojtěch ONDROUCH, *Království Vanniovo*, in: Bratislava 8, 1934, s. 281–303.

Dunaji a jej vztahu k územiu Slovenska.²⁴⁾ Otázke utvárania neskorších hraníc Slovenska sa v tomto období venoval hlavne Fedor Houdek.²⁵⁾

Spomedzi všetkých historikov venoval najväčšiu pozornosť historickogeografickej problematike na začiatku svojej odbornej kariéry František Bokes. Tieto práce z počiatkov jeho kariéry možno radiť medzi práce z historickej humánnej a politickej geografie.²⁶⁾ F. Bokes bol spolu s Petrom Vajcikom tiež autorom prvého atlasu slovenských dejín.²⁷⁾

V prácach geografov možno v tomto období badať hlavne záujem o historickú fyzickú a humánnu geografiu. Obrovskú prácu na poli vedeckom, ako aj pedagogickom, vykonal zakladateľ modernej slovenskej geografie J. Hromádka. Dopolňujúci citované je predovšetkým jeho najvýznamnejšie dielo „*Všeobecný zemepis Slovenska*“.²⁸⁾ Na svoju dobu veľmi kvalitnú vlastivednú regionálnu prácu s čiastočným historickogeografickým zameraním vydal Ladislav Kvietok, ktorý bol žiakom J. Hromádku.²⁹⁾ Svoje prvé významnejšie práce v tomto období publikuje aj geograf Jozef Martinka. Za zmienku stojí predovšetkým štúdia o pôdorysných typoch slovenských sídel.³⁰⁾

Zmeny lesnej pokrývky v minulosti zarezonovali v prácach lesníkov. Vývoj a súčasný stav lesov na území Oravského panstva vynikajúco podal priekopník slovenskej lesníckej historiografie Andrej Kavuljak.³¹⁾ Sám neskôr pristúpil aj k výpracovaniu diela syntetizujúceho danú problematiku, v ktorej podal množstvo zaujímavých údajov o rozšírení a druhovom zložení lesa na Slovensku.³²⁾ Na regio-

²⁴⁾ Vojtěch ONDROUCH, *Limes Romanus na Slovensku*, Bratislava 1938.

²⁵⁾ Fedor HOUDEK, *Vznik hraníc Slovenska*, Bratislava 1931.

²⁶⁾ František BOKES, *Vývin osídlenia mesta Bratislavu*, in: *Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti* 32–33, Turč. Sv. Martin 1938–1939; IDEM, *Obyvateľstvo Slovenska na konci 18. storočia*, Bratislava 1941; IDEM, *Slovenský životný priestor v minulosti a dnes*, Bratislava 1943; IDEM, *Vývin predstáv o slovenskom území v 19. storočí*, Martin 1945.

²⁷⁾ František BOKES – Peter VAJCIK, *Historický atlas k slovenským dejinám*, Bratislava 1942.

²⁸⁾ Jan HROMÁDKA, *Všeobecný zemepis Slovenska*, Bratislava 1943.

²⁹⁾ Ladislav KVIEČOK, *Zemepis Horehronia: Vlastivedná štúdia Banskobystrického a Breznianskeho okresu*, Banská Bystrica 1943.

³⁰⁾ Jozef MARTINKA, *Morfologické typy slovenských osád*, in: *Sborník Muzeálnej slovenskej spoločnosti* 21, Turč. Sv. Martin 1927, s. 48–57.

³¹⁾ Andrej KAVULJAK, *Oravský komposesorát*, b. m. 1930.

³²⁾ IDEM, *Dejiny lesníctva a drevárstva na Slovensku*, Bratislava 1942.

nálnej úrovni sa problematike zmien lesnej pokrývky čiastočne venoval tiež Július Barták.³³⁾

Historická geografia na Slovensku v rokoch 1945–1989

Až do 90. rokov 20. storočia bola najmenej rozvinutou časťou historickej geografie na Slovensku historická fyzická geografia. Antropogénym formám reliéfu vzniknutým dôsledkom banskej činnosti sa venoval na príklade stredoslovenskej banskej oblasti Jaroslav Mazúrek.³⁴⁾ Historickej hydrografii sa venovala v tomto období pozornosť hlavne v súvislosti s budovaním vodných nádrží. Vznikom a vývojom vodo hospodárskeho systému v Štiavnických vrchoch v okolí historickeho banského mesta Banská Štiavnica sa zaoberal Ján Novák.³⁵⁾ Problematicke rybníkárstva sa venovala hlavne Mária Jeršová³⁶⁾ a Marián Skladaný.³⁷⁾ Na pozadí záujmu zostávala v tomto období historicá hydrografia vodných tokov. Jeden z možných prístupov spracovania historickej hydrografie predstavil vo svojej štúdii Jozef Martinka.³⁸⁾

Aktuálne trendy vo výskume klimatických zmien vo svete zhrnul vo svojej práci historický archeológ Alojz Habovštiak.³⁹⁾ Viacero interesantných informácií k problematike umelého zalesňovania na území Slovenska, rovnako ako aj k otázke výskumu stavu lesných porastov v minulosti, sa objavilo v zborníku vydanom pri

³³⁾ Július BARTÁK, Z minulosti štátneho lesného hospodárstva v okolí Banskej Bystrice a Starých Hôr, Banská Bystrica 1929.

³⁴⁾ Jaroslav MAZÚREK, Antropogénne formy reliéfu v kremnickej banskej oblasti, in: Zborník Banského múzea 9, Martin 1979, s. 279–301; IDEM, Čažobný prírodnno-technický systém v banskej oblasti Špania Dolina – Staré Hory, in: Stredné Slovensko 8. Prírodné vedy, Banská Bystrica 1989, s. 23–68.

³⁵⁾ Ján NOVÁK, Vznik vodných nádrží v okolí Banskej Štiavnice a ich význam do začiatku 20. storočia, in: Vodní hospodářství, řada A, 22, 1972, č. 8, s. 198–202; IDEM, Vznik a význam vodo hospodárskeho systému v okolí Banskej Štiavnice v minulosti, Vlastivedný časopis 22, 1973, č. 1, s. 16–26; IDEM, Vodohospodársky systém v banskostriavnickom rudnom revíri a jeho funkcia v minulosti, in: Zborník Slovenského banského múzea 8, Banská Štiavnica 1977, s. 109–141.

³⁶⁾ Mária JERŠOVÁ, Z dejín rybárstva a rybníkárstva na Slovensku, in: Historické štúdie 3, Bratislava 1957, s. 157–171.

³⁷⁾ Marián SKLADANÝ, Rybníkárstvo na fuggerovskom panstve Červený Kameň v 16. storočí, in: Historické štúdie 10, Bratislava 1965, s. 22–53.

³⁸⁾ Jozef MARTINKA, Z historickej hydrografie východného Slovenska, Geografický časopis, 10, 1958, č. 1, s. 41–48.

³⁹⁾ Alojz HABOVŠTIAK, Stredoveká dedina na Slovensku, Bratislava 1985.

príležitosti 180. výročia narodenia priekopníka moderného lesného hospodárstva Jozefa Dekreta Matejovie.⁴⁰⁾ Výskumu rozšírenia pôvodných lesných porastov sa následne venovali hlavne pracovníci národného podniku Lesoprojekta.⁴¹⁾ Rekonštrukciu lesného porastu v centrálnej časti stredného Slovenska v období raného novoveku realizoval na základe detailného rozboru Maximiliánovho lesného poriadku Ján Madlen.⁴²⁾ Dejinám zalesňovania na území Slovenska sa neskôr venoval tiež Dušan Zachar.⁴³⁾

Asi najzásadnejšou prácou historickej fyzickej geografie, ktorá vznikla v tomto období je monografia Eduarda Kripela „*Postglaciálny vývoj vegetácie Slovenska*“.⁴⁴⁾ Autor v nej na základe historických údajov, archeologických nálezov a analýzy peľových zrniek realizoval rekonštrukciu vývoja klimatických pomerov a vegetácie na Slovensku. Uvedenú tematiku vyjadril E. Kripel tiež v kartografickej podobe.⁴⁵⁾

Podstatne dynamickejšie sa po 2. svetovej vojne rozvíjala historická humánnna geografia. Hlavnú zásluhu na tom mal predovšetkým zvýšený záujem o výskum vývoja osídlenia na Slovensku. Na svoju kvalitnú regionálnu vlastivedu Horehronia nadviazal svojou ďalšou prácou geograf L. Kvietok.⁴⁶⁾ Z historikov sa vývoju osídlenia na príklade územia mesta Kremnica venoval ďalší žiak J. Hromádku Teodor Lamoš. Vo svojej práci sa mu podarilo na základe využitia historických a geografických metód načrtiť podrobny postup osídľovania v priestore uvedeného mesta.⁴⁷⁾ Dobré znalosti miestopisu Oravy zužitkoval vo svojej práci A. Kavuljak.⁴⁸⁾ Na prácu J. Hromádku o pôdorysnej klasifikácii sídel nadviazal doposiaľ nepreko-

⁴⁰⁾ Alois JANČÍK (ed.), Jozef Dekret Matejovie, Bratislava 1954.

⁴¹⁾ Por. J. ŽUDEL, Stav a problémy (ako pozn. 2), s. 43.

⁴²⁾ Ján MADLEN, Constitutio Maximiliana, in: Zborník prác Lesníckeho a drevárskeho múzea 2, Martin 1962, s. 9–45.

⁴³⁾ Dušan ZACHAR, História zalesňovania spustnutých plôch na Slovensku, in: Zborník prác Lesníckeho drevárskeho a poľovníckeho múzea 12, Martin 1983, s. 5–32.

⁴⁴⁾ Eduard KRIPPEL, Postglaciálny vývoj vegetácie Slovenska, Bratislava 1986.

⁴⁵⁾ Eduard KRIPPEL, Vývoj vegetácie v postglaciáli, in: Atlas Slovenskej socialistickej republiky, Bratislava 1980, s. 90, mapy č. 17 a–e.

⁴⁶⁾ Ladislav KVIETOK, Život v lesoch na Horehroní: Antropogeografický príspevok k vlastivede Horehronia, Rožňava 1948.

⁴⁷⁾ Teodor LAMOŠ, Sídelný zemepis Kremnice, Bratislava 1948. Už po jeho smrti vyšla ešte práca: IDEM, Vznik a počiatky banského a mincového mesta Kremnice 1328–1430, Banská Bystrica 1969.

⁴⁸⁾ Až po jeho smrti vyšla práca o miestopise Oravy: Andrej KAVULJAK, Historický miestopis Oravy, Bratislava 1955.

nanou prácou jeho žiak Štefan Fekete.⁴⁹⁾ V jeho práci neskôr pokračoval pri spracovaní problematiky sídel vo vlastivede „Slovensko“ geograf Ján Verešík.⁵⁰⁾

Z nastupujúcej generácie slovenských historikov sa problematike osídlenia v minulosti venovali ďalej hlavne Branislav Varsík,⁵¹⁾ Peter Ratkoš,⁵²⁾ Mikuláš Mišík,⁵³⁾ Vincent Sedlák,⁵⁴⁾ Richard Marsina,⁵⁵⁾ Pavel Horváth,⁵⁶⁾ Alojz Habovštiak,⁵⁷⁾ Ján Beňko,⁵⁸⁾ Leon Sokolovský,⁵⁹⁾ Juraj Žudel,⁶⁰⁾ či Ferdinand Uličný.⁶¹⁾ Nie každá

⁴⁹⁾ Štefan FEKETE, Typy vidieckeho osídlenia na Slovensku, Bratislava 1947.

⁵⁰⁾ Ján VEREŠÍK, Vidiecke sídla, in: Slovensko. Ľud – I. časť, Bratislava 1974, s. 463–521.

⁵¹⁾ Branislav VARSÍK, Osídlenie Košickej kotliny I, II, III, Bratislava 1964, 1973, 1977; IDEM, Z osídlenia západného a stredného Slovenska v stredoveku, Bratislava 1984.

⁵²⁾ Peter RATKOŠ, Vznik a osídlenie makovického panstva do začiatku 17. storočia, in: Príspevky k dejinám východného Slovenska, Bratislava 1964, s. 39–54; IDEM, Osídlenie a hospodársky vývoj Horehronia do začiatku 18. storočia, Slovenský národopis 13, 1965, č. 2–3, s. 135–171; IDEM, Problematica kolonizácie na valašskom práve na území Slovenska, in: Historické štúdie 24, Bratislava 1980, s. 181–224.

⁵³⁾ Mikuláš MIŠÍK, Osídlenie Hornej Nitry, in: Historický zborník kraja 2, Banská Bystrica 1965, s. 5–72; IDEM, K otázkam osídlenia Zvolena, in: Historický zborník kraja 4, Banská Bystrica 1968, s. 5–53.

⁵⁴⁾ Vincent SEDLÁK, Historický miestopis Bratislavskej stolice (kandidátska dizertácia), Bratislava 1965; IDEM, Podiel zemepisného prostredia na vývoji osídlenia bývalej Bratislavskej župy, in: Zborník Slovenského národného múzea – História 16, Bratislava 1976, s. 275–282.

⁵⁵⁾ Richard MARSINA, O osídlení Slovenska od 11. do polovice 13. storočia, in: Studia Academica Slovaca 11, Bratislava 1982, s. 289–304; IDEM, O osídlení Slovenska od 11. do polovice 13. storočia, in: Slovenský ľud po rozpade Veľkomoravskej ríše, Bratislava 1984, s. 39–59.

⁵⁶⁾ Pavel HORVÁTH, Vývoj kopaníc a kopaničiarskeho osídlenia v oblasti Myjavskej pahorkatiny do konca 18. storočia, in: Historické štúdie 23, Bratislava 1979, s. 87–166.

⁵⁷⁾ A. HABOVŠTIAK, Stredoveká dedina (ako pozn. 39).

⁵⁸⁾ Ján BEŇKO, Osídlenie severného Slovenska, Košice 1985.

⁵⁹⁾ Leon SOKOLOVSKÝ, Príspevok k otázke osídlenia horného Novohradu a Gemer-Malohontu, in: Zborník FF UK – Historica 29–30, 1978–1979, Bratislava 1983, s. 87–103.

⁶⁰⁾ Juraj ŽUDEL, Osídlenie a pohyb obyvateľstva na červenokamenskom panstve za Fuggerovcov v rokoch 1535–1583, Historický časopis 13, 1965, č. 4, s. 571–599; IDEM, Osídlenie Turca do konca 18. storočia, Vlastivedný časopis 27, 1978, č. 4, s. 164–168; IDEM, Vývoj osídlenia Slovenska od počiatkov valašskej kolonizácie do konca stredoveku, Archaeologia Historica 13, 1988, s. 7–17.

⁶¹⁾ Ferdinand ULIČNÝ, Dejiny osídlenia Liptova do konca 16. storočia I, in: Zborník Liptov 7, Martin 1983, s. 39–90; časť II, in: Zborník Liptov 8, Martin 1985, s. 133–208; časť III,

z týchto prác pravda venovala dostatočnú pozornosť tiež vplyvu prírodných pomerov na charakter osídlenia.

Osobitnú pozornosť v rámci výskumu osídlenia v minulosti zaujal výskum zaniknutých sídel. Na území Spiša ho realizoval archeológ Belo Polla.⁶²⁾ Z ďalších archeológov sa tomuto problému venovali hlavne A. Habovštiak (hlavne na území historického Tekova),⁶³⁾ Dušan Čaplovič (východné Slovensko),⁶⁴⁾ Zoltán Drenko (Gemer a Novohrad).⁶⁵⁾ Spomedzi historikov to bol predovšetkým F. Uličný, ktorý spracoval zaniknuté sídla v Šariši a na Liptove.⁶⁶⁾

Viacero autorov sa venovalo obyvateľstvu Slovenska v minulosti. Obyvateľstvom v období stredoveku sa zaoberal hlavne R. Marsina.⁶⁷⁾ Demografickému vývoju obyvateľstva v novoveku predovšetkým Ján Svetoň,⁶⁸⁾ Anton Špiesz,⁶⁹⁾ Mária

---

in: *Zborník Liptov* 9, Martin 1987, s. 61–143; IDEM, *Podiel cirkevných inštitúcií na vývoji osídlenia a hospodárstva východného Slovenska v 12.–16. storočí*, *Archaeologia Historica* 10, 1985, s. 357–367; IDEM, *Vývoj osídlenia doliny hornej Ondavy do začiatku 17. storočia (2. časť)*, in: *Historica Carpatica* 17, Košice 1986, s. 71–87.

⁶²⁾ Belo POLLÁ, *Stredoveká zaniknutá osada na Spiši (Zalužany)*, Bratislava 1962; IDEM, *Stredoveké zaniknuté osady na Spiši*, Nové obzory 17, 1975, s. 161–191.

⁶³⁾ Alojz HABOVŠTIAK, *Zaniknuté stredoveké dediny na území bývalej Tekovskej župy*, Nitra 1975 (rukopis); IDEM, *Historickoarcheologický výskum stredovekých zaniknutých dedín na Slovensku*, in: *Zborník Slovenského národného múzea – História* 16, Bratislava 1976, s. 243–253; IDEM, *Príspevok k poznaniu niektorých zaniknutých dedín v bývalej Tekovskej župe*, in: *Zborník Slovenského národného múzea – História* 17, Bratislava 1977, s. 115–132.

⁶⁴⁾ Dušan ČAPLOVIČ, *Zaniknuté stredoveké dedinské osídlenie na východnom Slovensku*, Košice 1980 (kandidátska dizertácia); IDEM, *Stredoveké zaniknuté dedinské osídlenie na východnom Slovensku – stav a výsledky výskumu*, *Archaeologia Historica* 7, 1982, s. 85–96; IDEM, *Stredoveké zaniknuté dedinské osídlenie východného Slovenska*, *Slovenská archeológia* 31, 1983, č. 2, s. 357–413.

⁶⁵⁾ Zoltán DRENKO, *Zaniknuté stredoveké dediny v Gemeri*, *Obzor Gemera*, 1970, č. 1, s. 21–22; IDEM, *Zaniknuté stredoveké dediny v Novohrade*, *Obzor Gemera*, 1971, č. 2, s. 30.

⁶⁶⁾ Ferdinand ULIČNÝ, *Zánik dedín v Šariši v 13.–16. storočí*, *Archaeologia Historica* 6, 1981, s. 521–525; IDEM, *Vývoj historického územia v zatopenej časti Liptova do konca 16. storočia*, in: *Monumentorum tutela* 12, Bratislava 1987, s. 42–60.

⁶⁷⁾ Richard MARSINA, *O počte a hustote obyvateľstva v Uhorsku do počiatku 14. storočia*, *Historický časopis* 9, 1961, s. 617–632.

⁶⁸⁾ Ján SVETOŇ, *Obyvateľstvo Slovenska za kapitalizmu*, Bratislava 1958; IDEM, *Vývoj obyvateľstva na Slovensku*, Bratislava 1970.

⁶⁹⁾ Anton ŠPIESZ, *Výskum vývoja obyvateľstva obdobia pozdného feudalizmu na Slovensku v r. 1967–1970*, *Historická demografie* 4, 1970, s. 76–84.

Kohútová,⁷⁰⁾ ako aj J. Žudel.⁷¹⁾ Sociálnej štruktúre obyvateľstva sa venovala v siedmiovom období hlavne Alžbeta Gácsová.⁷²⁾ Pre regionálny výskum demografického vývoja obyvateľstva, ako aj jeho sociálnej štruktúry, mali obrovský prínos práce Františka Oslanského,⁷³⁾ ako aj materiálové štúdie Jozefa Gindla.⁷⁴⁾

Národnostnej štruktúre obyvateľstva v minulosti sa vo svojich prácach venovali napríklad Kveta Kučerová,⁷⁵⁾ F. Uličný,⁷⁶⁾ ako aj Jozef Vozár.⁷⁷⁾ Migráciám, ako prejavu mechanického pohybu obyvateľstva v historických obdobiach, venoval pozornosť predovšetkým Ján Sirácky.⁷⁸⁾ Vývoj obyvateľstva a jeho štruktúru v novšom období, na základe moderných sčítaní obyvateľstva, prehľadne spracovali vo vlastivede „Slovensko“ geografi Ján Hanzlík, Ján Verešík a Emil Mazúr.⁷⁹⁾

---

⁷⁰⁾ Mária KOHÚTOVÁ, K vývoju obyvateľstva na Záhorí v prvej polovici 18. storočia, in: Historické štúdie 26, Bratislava 1982, s. 111–129; EADEM, K hodnote daňových súpisov z rokov 1715, 1720 a ich údajom o počte obyvateľstva, Historický časopis 32, 1984, č. 1, s. 83–100. Uvedená autorka spracovala problematiku obyvateľstva v novoveku tiež pre poslednú veľkú akademickú syntézu slovenských dejín. Pozri príslušne kapitoly v diele: *Dejiny Slovenska II. (1526–1848)*, Bratislava 1987.

⁷¹⁾ Juraj ŽUDEL, Súpis obyvateľov slobodných kráľovských miest na Slovensku z 2. polovice 18. storočia, Slovenská archivistika 22, 1987, č. 1, s. 82–101.

⁷²⁾ Alžbeta GÁCSOVÁ, K sociálnej štruktúre východoslovenských miest v prvej polovici 16. storočia, Historický časopis 13, 1965, s. 366–402; EADEM, Spoločenská štruktúra Bardejova v 15. a v prvej polovici 16. storočia, Bratislava 1972.

⁷³⁾ František OSLANSKÝ, K demografickému vývoju a k spoločenskej štruktúre Banskej Bystrice v 16. storočí, in: Historické štúdie 33, Bratislava 1979, s. 171–195.

⁷⁴⁾ Jozef GINDL, Obyvateľstvo Turca vo svetle úradnej štatistiky z roku 1785, in: Vlastivedný zborník Považia 7, Banská Bystrica 1965, s. 172–193; IDEM, Obyvateľstvo Zvolenskej stolice vo svetle úradnej štatistiky z roku 1788, in: Historický sborník kraja 3, Banská Bystrica 1967, s. 90–106.

⁷⁵⁾ Kveta KUČEROVÁ, Chorváti a Srbi v strednej Európe : K etnickým a sociálnym otázkam v 16.–17. storočí, Bratislava 1976; EADEM, Etnické zmeny na Slovensku od 16. do polovice 18. storočia, Historický časopis 31, 1983, s. 523–543.

⁷⁶⁾ Ferdinand ULIČNÝ, K výskumu národnostnej štruktúry miest na Slovensku, in: Národnostný vývin miest na Slovensku do roku 1918, Martin 1984, s. 153–162.

⁷⁷⁾ Jozef VOZÁR, Národnostné pomery v stredoslovenských banských mestách v období neskorého feudalizmu, in: Národnostný vývin miest na Slovensku do roku 1918, Martin 1984, s. 188–206.

⁷⁸⁾ Ján SIRÁCKY, Sťahovanie Slovákov na Dolnú zem v 18. a 19. storočí, Bratislava 1966.

⁷⁹⁾ Pozri príslušné kapitoly v diele: *Slovensko. Ľud – I. časť*, Bratislava 1974.

K zaujímavým témam historickej humánnej geografie určite patrí výskum vývoja cestnej siete na Slovensku. Hlbší záujem o danú problematiku sa začal rozvíjať práve v tomto období hlavne v súvislosti s výskumom osídlenia. Medzi prvých odborníkov, ktorí sa podrobnejšie tomuto problému venovali, patrili Štefan Janšák,⁸⁰⁾ Ondrej Halaga,⁸¹⁾ Jozef Hlinka⁸²⁾ a Magda Pichlerová.⁸³⁾ Väčší záujem o problematiku aj na úrovni metodiky výskumu vyjadril vo svojich dvoch vynikajúcich štúdiách hlavne Bohuš Klein.⁸⁴⁾ Stav cestnej siete od 15. do 18. storočia kartograficky vyjadril J. Žudel.⁸⁵⁾

V súvislosti so spriemyselňovaním Slovenska po 2. sv. vojne sa stretávame aj so zvýšeným záujmom o hospodárske dejiny. S priemyseľnou revolúciou navzájom súviselo zavedenie železničnej dopravy a utváranie železničnej siete. Tejto otázke sa na Slovensku venoval hlavne žiak J. Hromádku Ján Purgina,⁸⁶⁾ ale tiež historik

---

⁸⁰⁾ Okrem prác citovaných u P. Chrastinu v poznámke č. 14 (P. CHRASTINA, Historická geografia (ako pozn. 3), s. 422) možno navyše doplniť: Štefan JANŠÁK, Konfinium na Záhorí a stará cesta nim vedúca z Bratislavu do Prahy, Geografický časopis 12, 1960, s. 86–96; Štefan JANŠÁK, Česká cesta – najstarší spoj Slovenska s českými krajinami, Vlastivedný časopis 10, 1961, s. 83–87.

⁸¹⁾ Ondrej HALAGA, Spojenie slovenských miest s Poľskom a Rusom do 16. storočia, in: Historické štúdie 11, Bratislava 1966, s. 139–167; IDEM, Riečna doprava v Karpatskej oblasti za feudalizmu, Slovenský národopis 20, 1972, s. 557–571; IDEM, Počiatky diaľkového obchodu cez stredné Karpaty a košického práva skladu, in: Historica Carpatica 4, Košice 1973, s. 3–28; IDEM, Košice – Balt: Výroba a obchod v styku východoslovenských miest s Pruskom (1275–1526), Košice 1975.

⁸²⁾ Jozef HLINKA, Česká cesta na území Slovenska vo svetle nálezov mincí, in: Zborník Slovenského národného múzea – História 10, Bratislava 1970, s. 193–215.

⁸³⁾ Magda PICHLEROVÁ, Jantárová a limitná cesta v Bratislavskej bráne, in: Zborník práce Ľudmily Kraskovskej (k životnému jubileu), Bratislava 1984, s. 92–106.

⁸⁴⁾ Bohuš KLEIN, Zásady určovania stredovekých ciest v geografickom prostredí, in: Vlastivedný zborník Považia 13, Martin 1978, s. 19–39; IDEM, Príspevok k historickogeografickej lokalizácii cestnej siete Zvolenského komitátu, in: Vlastivedný zborník Považia 15, Martin 1985, s. 87–132.

⁸⁵⁾ Juraj ŽUDEL, Cesty v 15.–18. storočí, in: Atlas Slovenskej socialistickej republiky, Bratislava 1980, s. 113, mapa č. 19.

⁸⁶⁾ Ján PURGINA, Vývoj železníc na Slovensku od roku 1837 so zreteľom na Bratislavu, Bratislava 1957.

Ákoš Paulinyi.⁸⁷⁾ Histórii lesných železníc sa venoval napríklad Jaroslav Mazúrek mladší.⁸⁸⁾

V období pred rokom 1989 sme zaznamenali tiež zvýšený záujem o výskum tém z oblasti historickej politickej geografie. V popredí tohto záujmu bola hlavne problematika lokalizácie predstátnych (Samova ríša) a najstarších štátnych útvarov (Veľká Morava). Tejto tematike sa na Slovensku v uvedenom období venovali hlavne Alexander Avenarius⁸⁹⁾ a Peter Ratkoš.⁹⁰⁾ Otázke utvárania moderných hraníc Slovenska venoval pozornosť najprv Andrej Bielovodský,⁹¹⁾ neskôr Jozef Klimko.⁹²⁾ Územnej správe v minulosti sa systematickejšie venovali napríklad B. Varsik,⁹³⁾ J. Žudel,⁹⁴⁾ a F. Uličný.⁹⁵⁾ Špecifickému problému osmanskej správy na Slovensku sa podrobnejšie venoval hlavne turkológ Vojtech Kopčan.⁹⁶⁾

Práve v tomto období medzi rokmi 1945–1989 sa sformovala historická geografia na Slovensku ako plnohodnotná veda. Zvýšený záujem o ňu môžeme sledovať hlavne od 60. rokov, kedy J. Martinka vo svojej štúdii podal teoretický výklad

⁸⁷⁾ Ákoš PAULINYI, K stavbám železníc na Slovensku v rokoch 1836–1867, in: Historické štúdie 3, Bratislava 1957, s. 73–93.

⁸⁸⁾ Jaroslav MAZÚREK, História lesných železníc na strednom Slovensku, in: Stredné Slovensko 7. Spoločenské vedy, Banská Bystrica 1988, s. 185–222.

⁸⁹⁾ Alexander AVENARIUS, K otázke polohy a vzniku Samovej ríše, in: Historické štúdie 13, Bratislava 1968, s. 177–200; IDEM, Die Awaren in Europa, Amsterdam – Bratislava 1974; IDEM, K lokalizácii Samovej ríše, Vlastivedný časopis 36, 1987, č. 2, s. 52–54.

⁹⁰⁾ Peter RATKOŠ, K otázke hranice Veľkej Moravy a Bulharska, Historický časopis 3, 1955, č. 2, s. 206–218; IDEM, Územný vývoj Veľkej Moravy (fikcie a skutočnosť), Historický časopis 33, 1985, č. 2, s. 200–223; IDEM, Slovensko v dobe Veľkomoravskej, Košice 1988.

⁹¹⁾ Andrej BIELOVODSKÝ, Severné hranice Slovenska, Bratislava 1946.

⁹²⁾ Jozef KLIMKO, Vývoj územia Slovenska a utváranie jeho hraníc, Bratislava 1980; IDEM, Politické a právne dejiny hraníc predmníchovskej republiky (1918–1938), Bratislava 1986.

⁹³⁾ Branislav VARSIK, Veľká stolica Nový hrad (Novum Castrum, Ujvár) a vznik Abovskej, Hevešskej a Šarišskej stolice, in: Historické štúdie 7, Bratislava 1961, s. 161–188.

⁹⁴⁾ Mimoriadny ohlas zaznamenala predovšetkým práca o slovenských stoličiach, teda územno–správnych jednotkách Uhorského štátu existujúcich v období od 13. storočia do roku 1848. – Juraj ŽUDEL, Stolice na Slovensku, Bratislava 1984.

⁹⁵⁾ Ferdinand ULIČNÝ, Vznik a vývin Šarišskej stolice v 13. a 14. storočí, Slovenská archivistika 13, 1978, č. 1, s. 143–155.

⁹⁶⁾ Vojtech KOPČAN, Príspevok k dejinám osmanskej správy na Slovensku, Vlastivedný časopis 17, 1968, č. 3, s. 116–120; IDEM, Turecké nebezpečenstvo a Slovensko, Bratislava 1986.

disciplíny.⁹⁷⁾ Nie príliš podarený bol zámer vydať prvú učebnicu historickej geografie Slovenska v podobe skript.⁹⁸⁾ Učebný materiál z pera geografov Jána Slosiarika a Ota Pokorného má s historickou geografiou spoločné len úvodné pasáže, v ktorých český historický geograf O. Pokorný charakterizuje historickú geografiu ako vedu a oboznamuje s jej členením, pramenou základňou a metodikou výskumu. Podstatná, druhá, časť skript od J. Slosiarika má okrem niekoľkých málo pasáží skôr charakter stručných dejín Slovenska určených pre vysokoškolských študentov geografie.

Rastúci záujem o historicú geografiu na Slovensku v 60. rokoch bol však celkom evidentný. Dokumentuje ho aj vytvorenie miesta pre historickeho geografa na Geografickom ústave SAV. V roku 1968 na toto miesto nastúpil historik a v tom čase už skúsený archivár Juraj Žudel. Podľa Antona Bezáka získala historicá geografia na Slovensku status plnohodnotnej vednej disciplíny práve zásluhou Juraja Žudela, ktorý sa tejto disciplíne systematicky venoval od začiatku svojho pôsobenia v Geografickom ústave SAV.⁹⁹⁾ Bezákoviemu konštatovaniu dáva za pravdu šírka jeho odborného záberu a množstvo spracovaných historickogeografických tém.

V uvedenom období došlo tiež ku kartografickému spracovaniu historickego-geografickej problematiky. Prvým vážnym atlasovým výstupom bol „Atlas československých dějin“.¹⁰⁰⁾ Vedeckými redaktormi slovenských častí atlasu boli F. Bokes a T. Lamoš. V poradí druhým významným atlasovým dielom, ktoré zahŕňalo aj historicogeografickú problematiku bol „Atlas Slovenskej socialistickej republiky“.¹⁰¹⁾ Na spracovanie historickej kapitol atlasu sa ako hlavný vedecký redaktor podieľal spomínaný J. Žudel. Podľa tohto dnes už nestora slovenskej historickej geografie predstavujú oba atlasy dva vrcholy v povojnovom vývoji historickej geografie na Slovensku.¹⁰²⁾

Pre rozvoj regionálnej historickej geografie mala obrovský význam príprava vlastivedných slovníkov obcí na Slovensku. Pôvodný zámer vydať slovník obcí každého vtedajšieho okresu Slovenska sa nepodarilo zrealizovať. Osamotené zostało v tomto smere vydanie „Slovníka obcí Banskobystrického okresu“, ktoré malo slúžiť ako vzorové vydanie slovníka, podľa ktorého sa malo postupovať pri vydávaní jeho

---

⁹⁷⁾ J. MARTINKA, Historická geografia (ako pozn. 1).

⁹⁸⁾ Ján SLOSIARIK – Ota POKORNÝ, Kapitoly z historickej geografie, Bratislava 1967.

⁹⁹⁾ Anton BEZÁK, K sedemdesiatinám doc. Juraja Žudela, Správa SAV 6, 1999, s. 10.

¹⁰⁰⁾ Atlas Československých dějin, Praha 1965.

¹⁰¹⁾ Atlas Slovenskej socialistickej republiky, Bratislava 1980.

¹⁰²⁾ J. ŽUDEL, Stav a problémy (ako pozn. 2), s. 42.

nasledovníkov.¹⁰³⁾ Slovník obcí Slovenska napokon vyšiel v zredukovanej trojzväzkovej podobe až s odstupom takmer 10 rokov od vydania tohto vzorového diela.¹⁰⁴⁾

Historická geografia na Slovensku po roku 1989

Od 90. rokov 20. storočia sa zvýšil záujem o historickú fyzickú geografiu, ktorá sa rozvíja hlavne v rámci činnosti pracovníkov geografických inštitúcií. Jej stav v súčasnosti uspokojivo zhodnotila zmieňovaná štúdia P. Chrastinu.¹⁰⁵⁾ Z prác, na ktoré sa v tejto štúdiu pozabudlo, je potrebné aspoň na niektoré z nich upozorniť.

V štúdiu antropogénnych zmien reliéfu vzniknutých vplyvom banskej činnosti človeka pokračoval aj po roku 1989 J. Mazúrek.¹⁰⁶⁾ Na jeho prácu v súčasnosti nadviazal jeho žiak Pavel Hronček,¹⁰⁷⁾ ktorý sa najdetailnejšie tomuto problému venoval vo svojej knižne vydanej dizertačnej práci o vývoji antropogénnych foriem reliéfu na území okresu Veľký Krtíš.¹⁰⁸⁾

Výskum budovania vodných nádrží v banskoštiavnickej oblasti skompletizovalo vydanie monografie o banskoštiavnických tajchoch.¹⁰⁹⁾ Badateľný je zvýšený záujem o výskum riečnych tokov. Okrem Petra Pišúta, ktorý sa venoval historickej hydrografii Dunaja¹¹⁰⁾ a Ivana Veruzába (historická hydrografia rieky Morava)¹¹¹⁾

---

¹⁰³⁾ Slovník obcí Banskobystrického okresu, Banská Bystrica 1968.

¹⁰⁴⁾ Vlastivedný slovník obcí na Slovensku I – III, Bratislava 1977–1978.

¹⁰⁵⁾ P. CHRASTINA, Historická geografia (ako pozn. 3), s. 424–428.

¹⁰⁶⁾ J. MAZÚREK, Prírodnno-technické systémy v banskej oblasti Špania Dolina – Staré Hory, in: Zborník Slovenského banského múzea 16, Banská Štiavnica 1993, s. 7–23.

¹⁰⁷⁾ Pavel HRONČEK, Antropogénne transformácie reliéfu Lučenskej kotliny od počiatku jej osídlenia, in: Krajina – človek – kultúra, Banská Bystrica 2000, s. 125–130; IDEM, Antropogénne transformácie krajiny v Medokýsnej doline v priebehu histórie, in: Príroda okresu Veľký Krtíš, Čebovce 2003, s. 33–44.

¹⁰⁸⁾ Pavel HRONČEK, Antropogénne formy reliéfu v okrese Veľký Krtíš, Banská Bystrica 2002.

¹⁰⁹⁾ Marián LICHNER a i., Banskoštiavnické tajchy, Banská Bystrica 2005.

¹¹⁰⁾ Ako doktorand Geografického ústavu SAV spracoval vo svojej dizertačnej práci vývoj koryta Dunaja na území Bratislavы Peter PIŠÚT, Vývoj koryta Dunaja na území Bratislavы v 18.–20. storočí podľa historických máp, Bratislava 2000 (dizertačná práca uložená v knižnici Geografického ústavu SAV). Ďalšie jeho práce uvádzajú: P. CHRASTINA, Historická geografia (ako pozn. 3), s. 425, pozn. 32.

¹¹¹⁾ Pozri: Tamtiež, s. 425, pozn. 33.

sa historickej hydrografii rieky Hron na území mesta Banská Bystrica najnovšie venovali P. Hronček a Adriana Klimeková.¹¹²⁾

Zmenám lesnej pokrývky venovali v poslednom čase pozornosť napríklad Alfonz Gajdoš¹¹³⁾ a Vladimír Čaboun.¹¹⁴⁾ Zvýšený záujem o kultúrnu krajinu a krajinné štruktúry možno sledovať v prácach P. Chrastinu, Martina Boltičiara, Branišlava Olaha,¹¹⁵⁾ ale napr. tiež Petra Jančuru, Pavla Maliniaka a Martiny Slámovej.¹¹⁶⁾

V rámci historickej humánnej geografie sa nadalej veľká pozornosť venuje osídleniu Slovenska, hoci stále nie vždy s patričnou pozornosťou na geografický aspekt procesu osídlenia. Spomedzi prác zaoberejúcich sa otázkou staršieho osídlenia Slovenska si zasluhuje pozornosť hlavne syntetizujúca práca archeológa D. Čaploviča.¹¹⁷⁾ Viacero hodnotných štúdií mapujúcich osídlenie Slovenska od včasného stredoveku až do prvej polovice 20. storočia obsahujú zborníky „Beiträge zur ältesten Besiedlung der Slowakei“¹¹⁸⁾ a „Vývoj osídlenia Slovenska“.¹¹⁹⁾ Zo starších historikov pokračuje vo výskume osídlenia aj po roku 1989 hlavne J. Beňko,¹²⁰⁾ V. Sed-

---

¹¹²⁾ Pavel HRONČEK, Antropogénne transformácie koryta rieky Hron v meste Banská Bystrica, in: Banská Bystrica v geografickej realite času a priestoru, Banská Bystrica 2002, s. 167–173; Pavel HRONČEK – Adriana KLIMEKOVÁ, Transformácie koryta Hrona v meste Banská Bystrica, in: Minulosť a prítomnosť Banskej Bystrice 2, Banská Bystrica 2006, s. 188–199.

¹¹³⁾ Alfonz GAJDOŠ, Zmeny v krajinné štruktúre Starohorských vrchov na príklade lesnej vegetácie, in: Vybrané priestorové zákonitosti na území Starohorských vrchov, Banská Bystrica 2003, s. 9–102.

¹¹⁴⁾ Vladimír ČABOUN, Ekológia lesa, Zvolen 1996; IDEM, Historicko-vývojový proces vplyvu človeka na lesy z hľadiska ich štruktúry a funkcií v krajine, in: Krajina – človek – kultúra, Banská Bystrica 2000, s. 209–213.

¹¹⁵⁾ Odkazy na práce všetkých troch autorov pozri v článku: Peter CHRASTINA, Vývoj krajiny ako fenomén environmentálnych dejín (na príklade Trenčianskej kotliny a jej horskej obruby), HG 33, 2005, s. 9–19.

¹¹⁶⁾ Viacero článkov od všetkých troch autorov pozri: Peter JANČURA (red.), Historické krajinné štruktúry vo vzťahu k vývoju poľnohospodárskeho využívania zeme, Banská Štiavnica 2004. Okrem toho pozri napr.: Pavol MALINIÁK, Najstaršie zmienky o hraničných stromoch vo Zvolenskej kotline, in: Krajinné štruktúry a mimolesná vegetácia Zvolenskej kotliny, Zvolen 2004, s. 5–12.

¹¹⁷⁾ Dušan ČAPLOVIČ, Včasnostredoveké osídlenie Slovenska, Bratislava 1998.

¹¹⁸⁾ Vincent SEDLÁK (ed.), Beiträge zur ältesten Besiedlung der Slowakei, Bratislava 1994.

¹¹⁹⁾ Juraj ŽUDEL (ed.), Vývoj osídlenia Slovenska, Bratislava 1995.

¹²⁰⁾ Ján BEŇKO, Starý Turiec, Martin 1996.

lák,¹²¹⁾ J. Žudel¹²²⁾ a F. Uličný.¹²³⁾ Z nastupujúcej generácie historikov sa výskumom osídlenia v poslednom čase zaoberali napríklad Ján Lukačka,¹²⁴⁾ Mária Ďurková,¹²⁵⁾ Gabriel Lukáč,¹²⁶⁾ Vladimír Rábik,¹²⁷⁾ Zuzana Slivenská,¹²⁸⁾ Monika Pokorná,¹²⁹⁾ Peter Ivanič,¹³⁰⁾ tiež Oto Tomeček¹³¹⁾ a mnohí ďalší autori.

---

¹²¹⁾ Vincent SEDLÁK, Historicko-geografické podmienky tvorby sídlisk medzi Malým Dunajom a Váhom, in: Historický zborník 10/1, Martin 2000, s. 31–38.

¹²²⁾ Juraj ŽUDEL, Hustota osídlenia v neskorom stredoveku, AH 18, 1993, s. 81–85; IDEM, Hlavné znaky vývoja osídlenia Slovenska v 16. storočí, Historický časopis 45, 1997, s. 569–580; IDEM, Osídľovanie Červenokamenského panstva koncom 16. storočia, in: Zborník príspevkov k slovenským dejinám, Bratislava 1998, s. 264–280; IDEM, Osídlenie severnej časti Komárňanskej stolice v prvej polovici 16. storočia, in: Zborník FF UK – Historica 45, Bratislava 2002, s. 249–255.

¹²³⁾ Ferdinand ULIČNÝ, Dejiny osídlenia Šariša, Košice 1990; IDEM, Dejiny osídlenia Užskej župy, Prešov 1995; IDEM, Dejiny osídlenia Zemplínskej župy, Michalovce 2001; IDEM, Podiel Rusov, Rusínov na dosídľovaní Slovenska v stredoveku, Slavica Slovaca 28, 1993, č. 1–2, s. 21–29; IDEM, Osídlenie Uble a okolia od 15. storočia do začiatku 18. storočia, in: Zborník FF UK – Historica 41, Bratislava 1995, s. 137–154.

¹²⁴⁾ Ján LUKAČKA, Prehľad osídlenia na území Nitrianskej župy od 9. do konca 16. storočia, in: Vývoj osídlenia Slovenska, red. Juraj Žudel, Bratislava 1995, s. 39–45; IDEM, Pokus o rekonštrukciu osídlenia Ponitria v období Veľkej Moravy, in: Svätopluk 894–1994, Nitra 1997, s. 151–154.

¹²⁵⁾ Mária ĎURKOVÁ, Sídliskové pomery na Vígľaškom panstve do začiatku 16. storočia, Historický časopis 41, 1993, s. 23–35; EADEM, Vývoj osídlenia Zvolenskej a Pliešovskej kotliny v stredoveku, Historický časopis 44, 1996, s. 161–185; EADEM, Podpoľanie a najstaršie dejiny Detvy, Historický časopis 47, 1999, s. 383–403.

¹²⁶⁾ Gabriel LUKÁČ, K počiatkom stredovekého osídlenia Spiša (do konca 12. storočia), AH 18, 1993, s. 9–18.

¹²⁷⁾ Vladimír RÁBIK, Nemecké osídlenie na území Zvolenskej župy v stredoveku, Historický časopis 49, 2001, s. 37–62; IDEM, Rusíni a valašské obyvateľstvo na východnom Slovensku v stredoveku, Historický časopis 53, 2005, s. 217–242; IDEM, Nemecké osídlenie na území východného Slovenska v stredoveku (Šarišská župa a slovenské časti žúp Abovskej, Zemplínskej a Užskej), Bratislava 2006.

¹²⁸⁾ Zuzana SLIVENSKÁ, Vývoj osídlenia v oblasti medzi Hronom a Ipľom v období stredoveku, in: Studia historica Nitriensis 10, Nitra 2002, s. 157–167.

¹²⁹⁾ Monika POKORNÁ, Vývoj osídlenia slovenskej časti Ostrohomskej stolice v 16. storočí, in: Studia historica Tyrnaviensia 1, Trnava 2002, s. 85–102.

¹³⁰⁾ Peter IVANIČ, Vývoj štruktúry osídlenia horného a stredného Pohronia v stredoveku, Nitra 2006 (dizertačná práca).

¹³¹⁾ Oto TOMEČEK, Vznik a vývoj drevorubačských a uhliarskych osád v chotári mesta Banská Bystrica do polovice 19. storočia, Trnava 2006 (dizertačná práca).

Z prehľadu všetkých prác týkajúcich sa osídlenia je jasné, že najlepšie bolo doposiaľ z tohto pohľadu spracované východné Slovensko. Naopak najväčšie rezervy sú v spracovaní osídlenia oblastí stredného Slovenska, hlavne jeho horských oblastí. Málo priestoru sa venovalo problému novovekého osídľovania. Okrem včasného stredoveku postrádame doposiaľ tiež syntézu zachytávajúcu vývoj osídlenia od vrcholného stredoveku do novoveku.

V rámci výskumu obyvateľstva v minulosti venovala slovenská historiografia v poslednom období pozornosť hlavne jeho etnickej štruktúre (J. Žudel,¹³²⁾ Ľudovít Haraksim,¹³³⁾ Peter Podolák,¹³⁴⁾ Miloš Marek¹³⁵⁾), čiastočne tiež náboženskej štruktúre (J. Žudel,¹³⁶⁾ J. Adam,¹³⁷⁾ tiež O. Tomeček¹³⁸⁾). Mechanickému pohybu obyvateľstva bol venovaný v roku 2001 vydaný zborník „*Migrácia*“.¹³⁹⁾ Migrácií slovenského obyvateľstva do zahraničia sa dotkli dve novšie monografie od Jána Jančovica¹⁴⁰⁾ a K. Kučerovej.¹⁴¹⁾ Významnými príspevkami k výskumu obyvateľstva Slovenska sú tiež práce M. Kohútovej¹⁴²⁾ a Tünde Lengyelovej.¹⁴³⁾

---

¹³²⁾ Prehľad literatúry k tejto téme od uvedeného autora pozri: J. ŽUDEL, Stav a problémy (ako pozn. 2), s. 48.

¹³³⁾ Ľudovít HARAKSIM, Národnosti na Slovensku, Bratislava 1993.

¹³⁴⁾ Peter PODOLÁK, Národnostné menšiny v Slovenskej republike z hľadiska demografického vývoja, Martin 1998.

¹³⁵⁾ Miloš MAREK, Cudzie etniká na stredovekom Slovensku, Martin 2007.

¹³⁶⁾ Prehľad literatúry k tejto téme od uvedeného autora pozri: J. ŽUDEL, Stav a problémy (ako pozn. 2), s. 47.

¹³⁷⁾ Ján ADAM, Zmeny v náboženskej štruktúre Bardejova a jeho poddanských obcí v 18. storočí, in: Acta Collegii Evangelici Prešoviensis 5, Prešov 2000, s. 115–123.

¹³⁸⁾ Oto TOMEČEK, Náboženské pomery v devorubačských a uhliarskych osadách v chotári Banskej Bystrice do polovice 19. storočia, in: Acta historica Neosoliensia 8, Banská Bystrica 2005, s. 69–77.

¹³⁹⁾ Veronika NOVÁKOVÁ (red.), *Migrácia*, Dunajská Streda 2001.

¹⁴⁰⁾ Ján JANČOVIC, *Z kolísky na Dolnú zem*, Martin 2004.

¹⁴¹⁾ Kveta KUČEROVÁ, *Slováci v Chorvátsku (od začiatkov osídľovania)*, Martin 2005.

¹⁴²⁾ Mária KOHÚTOVÁ, Demografický a sídlištný obraz západného Slovenska, Bratislava 1990; EADEM, *Obyvateľstvo Slovenska v 18. storočí*, in: Historické štúdie 39, Bratislava 1998, s. 115–124.

¹⁴³⁾ Tünde LENGYELOVÁ, *Sociálne zloženie obyvateľov mestečiek v 16. a 17. storočí na Slovensku*, Historický časopis 43, 1995, s. 417–436; EADEM, *Obyvateľstvo v zemepánskych mestách v 15. – 18. storočí*, in: Historické štúdie 38, Bratislava 1997, s. 43–58.

Dopredu sa posunul výskum historických ciest na Slovensku. Stav výskumu v tejto oblasti vyčerpávajúco zhrnul Michal Slivka.¹⁴⁴⁾ Okrem ním citovaných prác sa výskumu komunikácií venovali v samostatných štúdiách tiež archeológovia Milan Hanuliak¹⁴⁵⁾ a Ján Hunka s Matejom Ruttkayom.¹⁴⁶⁾ Vo svojich monografiách sa témy čiastočne dotkli napríklad aj J. Beňko a F. Uličný. Tejto v poslednom čase veľmi atraktívnej téme sa novšie venovali napríklad B. Klein,¹⁴⁷⁾ O. Tomeček,¹⁴⁸⁾ J. Lukačka¹⁴⁹⁾ a P. Ivanič.¹⁵⁰⁾ Ako najdetailnejšie preskúmaný región z hľadiska cestných komunikácií sa javí oblasť stredného Slovenska. Okrem O. Tomečka a P. Ivaniča sa tunajším historickým cestám venovali tiež B. Klein¹⁵¹⁾ a V. Hanuliak.¹⁵²⁾

K historickej politickej geografii sa vo svojich štúdiách o polohe Samovej ríše resp. Veľkej Moravy aj v tomto období vracajú A. Avenarius¹⁵³⁾ a R. Marsina.¹⁵⁴⁾ Do tejto oblasti historickej geografie čiastočne zasahujú aj práce o Nitrianskom kniežatstve. Najnovšie sa tomuto problému venoval v súvislosti s hranicami

¹⁴⁴⁾ Michal SLIVKA, Rekonštrukcia cestnej siete na Slovensku (Súčasný stav bádania a jeho perspektívy), *Archaeologia Historica* 23, 1998, s. 259–275.

¹⁴⁵⁾ Milan HANULIAK, Komunikácie Slovenska z 10.–13. storočia v kontexte trás vojenských akcií, *Archaeologia Historica* 23, 1998, s. 233–244.

¹⁴⁶⁾ Ján HUNKA – Matej RUTTKAY, Historické komunikácie na území stredovekého Slovenska, *AH* 23, 1998, s. 295–302; Ján HUNKA, Vojenské cesty a udalosti vo svetle nálezov mincí, *Slovenská archivistika* 50, 2002, č. 1, s. 153–170.

¹⁴⁷⁾ Bohuš KLEIN, Poštové cesty na Slovensku začiatkom 19. storočia, in: *Historický zborník* 10/1, Martin 2000, s. 101–104.

¹⁴⁸⁾ Oto TOMEČEK, Rekonštrukcia cestnej siete Zvolenskej stolice v prvej polovici 16. storočia, in: *Acta historica Neosoliensia* 3, Banská Bystrica 2000, s. 40–46.

¹⁴⁹⁾ Ján LUKAČKA, Cestná sieť v Nitre a v jej najbližšom okolí v 13. a 14. storočí, in: *Nitra v slovenských dejinách*, Martin 2002, s. 208–211.

¹⁵⁰⁾ Peter IVANIČ, Komunikácie na Pohroní v období stredoveku, *Historický časopis* 53, 2005, s. 617–635; IDEM, Rekonštrukcia cestnej siete na Pohroní v stredoveku, in: *Kultúra – priestor interdisciplinárneho myslenia* 4, Nitra 2005, s. 537–543.

¹⁵¹⁾ B. KLEIN, Príspevok (ako pozn. 84).

¹⁵²⁾ Václav HANULIAK, Via magna na strednom Slovensku v období včasného a vrcholného stredoveku, *AH* 21, 1996, s. 443–449.

¹⁵³⁾ Alexander AVENARIUS, Samova ríša a Slovensko: súčasný stav poznania, in: *Nitra v slovenských dejinách*, Martin 2002, s. 41–44.

¹⁵⁴⁾ Richard MARSINA, Najstaršia poloha Veľkej Moravy, in: *Slovensko a európsky juhovýchod: Medzikultúrne vzťahy a kontexty*, red. Alexander Avenarius – Zuzana Ševčíková, Bratislava 1999, s. 27–43.

Nitrianskeho kniežatstva Martin Homza,¹⁵⁵⁾ predovšetkým však Ján Steinhübel. Ten sa vo svojej záverečnej syntéze o Nitrianskom kniežatstve, ktorá vychádza z jeho parciálnych prác uverejňovaných v „*Historickom časopise*“ v rokoch 1998–2002, dotkol okrem hraníc kniežatstva navyše aj otázky vnútorného územného členenia Nitrianska a počiatkov uhorskej komitátnej správy na jeho území.¹⁵⁶⁾

V súvislosti so vznikom Slovenska badáme mimoriadne zvýšený záujem o výskum vývoja hraníc Slovenska. Prehľadne spracoval proces utvárania súčasných štátnych hraníc vo svojej štúdii J. Žudel.¹⁵⁷⁾ Jednotlivými úsekmi štátnej hranice sa podrobnejšie zaoberali J. Žudel,¹⁵⁸⁾ Slavko Churý,¹⁵⁹⁾ Vladimír Petrovič,¹⁶⁰⁾ Marta Melniková spolu s Evou Vrabcovou,¹⁶¹⁾ Michal Murcko,¹⁶²⁾ ako aj F. Uličný.¹⁶³⁾ Otázke utvárania moderných slovenských hraníc a zmenám hraníc v období 20. storočia bolo venované jedno celé číslo zborníka „*Historické štúdie*“.¹⁶⁴⁾

V poslednom období sa posúva výskum hraníc od väčších územných celkov (štátne hranice) tiež k výskumu hraníc menších územnosprávnych celkov (komitáty,

---

¹⁵⁵⁾ Martin HOMZA, Hranice Nitrianskeho vojvodstva (kniežatstva) v poľských stredovekých kronikách, in: Nitra v slovenských dejinách, Martin 2002, s. 65–78.

¹⁵⁶⁾ Ján STEINHÜBEL, Nitrianske kniežatstvo, Bratislava – Budmerice 2004.

¹⁵⁷⁾ Juraj ŽUDEL, Utváranie hraníc Slovenska, Slovenská archivistika 30, 1995, č. 2, s. 222–234.

¹⁵⁸⁾ IDEM, Zmeny československo–maďarských hraníc v dôsledku viedenskej arbitráže, Slovenská archivistika 26, 1991, č. 2, s. 34–43.

¹⁵⁹⁾ Slavko CHURÝ a i., Problém hranice Uhorska s Moravou, Sliezskom a Poľskom v historických prameňoch, Slovenská archivistika 31, 1996, č. 1, s. 61–71.

¹⁶⁰⁾ Vladimír PETROVIČ, Vývoj moravsko–uhorskej hranice na Záhorí, Slovenská archivistika 31, 1996, č. 1, s. 72–80.

¹⁶¹⁾ Marta MELNIKOVÁ – Eva VRABCOVÁ, Utváranie severných hraníc Slovenska v 20. storočí, Slovenská archivistika 31, 1996, č. 2, s. 16–26.

¹⁶²⁾ Michal MURCKO, Utváranie severnej hranice Slovenska na Spiši a okres Stará Ľubovňa, in: Zborník príspevkov z konferencie k regionálnym dejinám východného Slovenska, Prešov 1999, s. 68–78.

¹⁶³⁾ Ferdinand ULIČNÝ, Vývoj uhorsko–poľského pohraničia v stredoveku, in: Historické štúdie 41, Bratislava 2000, s. 35–47.

¹⁶⁴⁾ Historické štúdie 43, Bratislava 2004.

stolice, župy, panstvá, mestské a obecné chotáre). Tie vo svojich prácach rekonštruovali napr. J. Žudel,¹⁶⁵⁾ O. Tomeček¹⁶⁶⁾ a P. Maliniak.¹⁶⁷⁾

Významnou kartografickou prácou zhrňujúcou vo svojej druhej kapitole („Vývoj osídlenia a mapového zobrazenia“) aj historickogeografickú problematiku je „Atlas krajiny Slovenskej republiky“.¹⁶⁸⁾ Jeho hlavnou ambíciou bolo nadviazanie na starší národný atlas z roku 1980 a jeho doplnenie o nové a aktuálne poznatky o slovenskej krajine.

Výučba historickej geografie na Slovensku

Okrem geografických pracovísk sa v súčasnosti historická geografia vyučuje na vysokých školách aj v rámci študijných programov histórie. Najdlhšiu tradíciu má výučba historickej geografie ako samostatnej disciplíny na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Od roku 1977 ju tu vyučoval nestor a zakladateľ modernej historickej geografie na Slovensku Juraj Žudel. V tom čase ako stály zamestnanec Geografického ústavu SAV tu prednášal externe historickú geografiu poslucháčom histórie, ale tiež archeológie, archívnictva a etnografie.¹⁶⁹⁾ Po svojom odchode z Geografického ústavu (1992) sa ešte výraznejšie angažoval v pedagogickom procese. Do roku 2000 prednášal historickú geografiu na FF UK hlavne študentom archívnictva. Od roku 1995 až do súčasnosti prednáša túto

---

¹⁶⁵⁾ Juraj ŽUDEL, Západné hranice Užského komitátu, Slovenská archivistika 25, 1990, č. 2, s. 91–99; IDEM, Administratívne členenie územia Slovenska za dualizmu (1867–1918), Slovenská archivistika 28, 1993, č. 2, s. 70–81.

¹⁶⁶⁾ Marián SKLADANÝ – Oto TOMEČEK, Hranice Ľupčianskeho hradného panstva v polovici 16. storočia, in: Acta historica Neosoliensia 3, Banská Bystrica 2000, s. 47–65; Oto TOMEČEK, Vývoj hraníc chotára mesta Banská Bystrica od 13. do 19. storočia, in: Acta historica Neosoliensia 4, Banská Bystrica 2001, s. 163–174; IDEM, Hranice mesta Banská Bystrica od roku 1255 do súčasnosti, in: Minulosť a prítomnosť Banskej Bystrice 1, Banská Bystrica 2006, s. 16–31.

¹⁶⁷⁾ Pavol MALINIAK, Úloha kláštorných majetkov pri lokalizovaní hraníc Zvolenského komitátu, AH 29, 2004, s. 453–467.

¹⁶⁸⁾ Atlas krajiny Slovenskej republiky, Bratislava – Banská Bystrica 2002.

¹⁶⁹⁾ Michal KUŠÍK, PhDr. Juraj Žudel, CSc., šesťdesiatročný, Slovenská archivistika 24, 1989, č. 1, s. 164.

disciplínu tiež študentom historie Fakulty humanistiky, terajšej Filozofickej fakulty, na Trnavskej univerzite.¹⁷⁰⁾

Po jeho odchode z Bratislavы zostala výučba historickej geografie na FF UK aj nadálej zachovaná. Prednáša ju pracovník katedry archívnicstva a pomocných vied historicých Pavol Tišliar. V rámci odboru archívnicstvo a pomocné vedy historické sa prednáša ako povinný predmet. V rámci študijných odborov história a učiteľstvo všeobecnovzdelávacích predmetov v kombinácii s dejepisom sa historická geografia vyučuje ako povinne voliteľný predmet.

V poradí treťou vysokou školou na Slovensku, kde sa začala historicá geografia vyučovať aj v rámci historicých disciplín, bola Fakulta humanitných vied Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici. Od roku 1999 tu prednáša túto disciplínu Oto Tomeček.

V novom 21. storočí možno konštatovať veľmi úspešné adaptovanie sa historickej geografie aj v študijných programoch katedier histórie na ďalších slovenských univerzitách. Na katedre histórie novozriadenej FF KU v Ružomberku prednáša historicú geografiu ako povinný predmet Miroslav Huťka. Na FF PU v Prešove ju vyučuje v rámci odboru história takisto ako povinný predmet Jana Fertál'ová.¹⁷¹⁾ Ako povinne voliteľný predmet sa historicá geografia dnes vyučuje tiež na katedre histórie FF UKF v Nitre.¹⁷²⁾

Možno teda konštatovať, že na Slovensku dochádza k akémusi znovuobjaveniu tejto disciplíny a jej úspešnému zakomponovaniu do študijných programov v rámci katedier histórie. Na tomto mieste je možné dokonca vyslovíť konštatovanie, že v súčasnosti sa na Slovensku vo väčšej miere vyučuje historicá geografia práve na historicých pracoviskách (väčšinou ide o katedry histórie). Nemožno preto súhlašiť s tvrdením P. Chrastinu, že okrem dvoch geografických pracovísk na PriF UK v Bratislave a FPV UMB v Banskej Bystrici sa na ostatných vysokých školách historicá geografia ako samostatná disciplína nevyučuje.¹⁷³⁾

Záver

Pri pohľade na vývoj a stav historickej geografie na Slovensku, ktorý odráža prehľad odbornej literatúry uvedený v tejto štúdii, rovnako tak však aj v štúdii

¹⁷⁰⁾ Richard MARSINA, Doc. PhDr. Juraj Žudel, DrSc., sedemdesiatročný, Slovenská archivistika 34, 1999, č. 1, s. 204. Por. tiež: J. ŽUDEL, Stav a problémy (ako pozn. 2), s. 50.

¹⁷¹⁾ Pozri internetovú stránku: <http://www.unipo.sk/ff/index.php?sekcia=studium> [14. 2. 2007].

¹⁷²⁾ Pozri internetovú stránku: <http://www.ff.ukf.sk/khis/predmety.html> [29. 1. 2007].

¹⁷³⁾ P. CHRASTINA, Historická geografia (ako pozn. 3), s. 429.

P. Chrastinu, je badateľný malý záujem o teoretické otázky a metodológiu odboru. Ak bude chcieť historická geografia na Slovensku napredovať, bude potrebné zaujať stanovisko aj k tomuto problému. Nedeliteľnou súčasťou toho by mal byť aj detailný výskum vývoja slovenskej historickej geografie. Tento článok možno považovať za skromný príspevok k tomu.

Ani v tomto prípade nemožno hovoriť o úplnom výpočte historickogeografickej literatúry. Početné štúdie geografické, archeologické aj historické, ktoré sme na tomto mieste nespomenuli, sa tiež okrajovo dotýkajú historickogeografickej problematiky niekedy s väčším, inokedy zase menším, dôrazom na poznanie geografického prostredia v minulosti. V mnohých prípadoch preto vôbec nie je jednoduché určiť, či možno hovoriť o historickogeografickom výskume, alebo o práci historickej, či geografickej. Cieľom tejto štúdie bola hlavne snaha doplniť štúdiu P. Chrastinu a ponúknuť tak komplexnejší, hoci stále nie úplný, pohľad na vývoj a stav historickej geografie na Slovensku.

Lektoroval: PhDr. Robert Šimůnek, Ph.D.